

І. О. КОРЧИНСЬКИЙ

ІНФРАСТРУКТУРА В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Визначено суть сільського економічного простору як середовища відтворення і розвитку природної, економічної та соціальної сфер. Виявлено роль інфраструктури у соціально-економічному розвитку сільських територій. Обґрунтовується доцільність акумулювання в сільських територіальних бюджетах бюджетних ресурсів з метою використання їх для інвестування в інфраструктуру. Фінансування розвитку інфраструктури повинно забезпечуватись за рахунок бюджетних коштів. Розвиток інфраструктури забезпечить формування сільського економічного простору, посилить підприємницькі ініціативи за рахунок повноцінного використання внутрішнього потенціалу територій, поліпшить інвестиційний клімат.

Ключові слова: інфраструктура, сільський економічний простір, синергетичний ефект, система, соціально-економічний розвиток.

ИНФРАСТРУКТУРА В СИСТЕМЕ СЕЛЬСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Определена сущность сельского экономического пространства как среды воспроизводства и развития природной, экономической и социальной сфер. Выявлена роль инфраструктуры в социально-экономическом развитии сельских территорий. Обосновывается необходимость аккумуляции в сельских территориальных бюджетах бюджетных средств с целью использования их для инвестирования в инфраструктуру. Финансирование развития инфраструктуры необходимо обеспечивать за счет бюджетных средств. Развитие инфраструктуры обеспечит формирование сельского экономического пространства, усилит предпринимательские инициативы за счет полноценного использования внутреннего потенциала территорий, улучшит инвестиционный климат.

Ключевые слова: инфраструктура, сельское экономическое пространство, синергетический эффект, система, социально-экономическое развитие.

INFRASTRUCTURE IN THE SYSTEM OF RURAL ECONOMIC ENVIRONMENT

An essence of rural economic environment as environment of reproduction and development of natural, economic and social areas is determined in the article. The role of infrastructure in socio-economic development of rural area is revealed. It is proved the necessity of accumulation of budget funds in rural district budgets with the aim of their usage for infrastructure investment. Financing of infrastructure development should be based on budget funds. The infrastructure development will provide rural economic environment formation, improves investment conditions and increases entrepreneurs' initiatives due to the use of inner areas potential.

Keywords: infrastructure, rural economic environment, synergistic effect, system, socio-economic development.

Постановка проблеми. Стан сільських територій України на сьогодні характеризуються погіршенням демографічної ситуації, активними міграційними процесами, відсутністю доступних джерел доходів у сільській місцевості, значним рівнем зносу об'єктів інфраструктури, незадовільним рівнем забезпечення сільського населення соціально важливими послугами, погіршенням стану навколишнього природного середовища, економічними втратами внаслідок інтенсифікації природних стихійних явищ. Розвиток сільського економічного простору повинен забезпечити виконання усіх функцій сільських територій, зокрема соціальної, економічної, демографічної, виробничої, історико-культурної, природоохоронної і рекреаційної, фінансової та управлінської.

Сільський економічний простір є складовою частиною єдиного регіонального економічного простору. Сільський розвиток відбувається в межах регіональної системи, яка формується з різних підсистем: природної, економічної, соціальної, інформаційної, правової, науково-технологічної та ін., які органічно і нерозривно взаємодіють. Як і будь-якій системі, їй притаманна цілісність, динамічність, циклічність відтворення, горизонтальна самоорганізація, саморозвиток, синергія як результат взаємодії складових елементів. На даний час пріоритети збалансованого розвитку сільських територій не узгоджені з державними пріоритетами. Державний механізм формування стратегічних напрямів розвитку сільських територій має базуватись на узгоджених державних і регіональних стратегіях

соціально-економічного розвитку з метою усунення регіональних диспропорцій та забезпечення умов для повноцінного розвитку сільського економічного простору. Відповідно, актуальним є питання виявлення складових сільського економічного простору з метою забезпечення його повноцінного функціонування та ролі інфраструктури в оптимізації взаємовідносин між окремими підсистемами і господарюючими суб'єктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій досліджено в наукових працях таких відомих вчених, як Л. Богуш, О. Булавко, В. Бутенко, К. Васьківської, П. Гайдуцького, З. Герасимчук, В. Горкавого, Б. Данилишина, Т. Заяць, Р. Косодія, М. Кропивко, В. Месель-Веселяка, Л. Михайлової, В. Онищенко, Б. Панасюка, В. Пили, І. Прокопи, П. Саблука, В. Трегобчука, О. Цепка, О. Черевка, Л. Шепотько, А. Юзефовича, В. Юрчишина та ін. Водночас питання формування сільського економічного простору залишаються недостатньо дослідженими. Більшість існуючих точок зору щодо визначення економічного простору зводиться до фізичного розміщення об'єктів та їхніх взаємодій з приводу використання обмежених ресурсів. Інші підходи асоціюють економічний простір з певним середовищем, відносинами, що виникають у результаті взаємодії економічних суб'єктів та поширення єдиних правил, норм, механізмів регулювання економічних процесів. В.Н. Василенко визначає економічний простір як зовнішнє середовище, своєрідне силове поле, в якому існують, функціонують і взаємодіють населення, господарюючі суб'єкти, органи управління у встановлених координатах певної території [1, с. 148]. Наведені характеристики економічного простору притаманні для індустріального етапу розвитку. Постіндустріальний розвиток ґрунтується не стільки на матеріальних, скільки на віртуальних ресурсах – інформації, інноваціях, інфраструктурі та інститутах постіндустріального суспільства [2, с. 19]. Тому економічне зростання повинне супроводжуватись формуванням середовища для відновлення й розвитку людських і природних ресурсів. Призначенням інфраструктури в цих умовах є забезпечення екологізації господарської діяльності, інформатизація управлінських процесів і капіталізація людських ресурсів.

Постановка завдання. Завдання статті – виявлення ролі інфраструктури як сукупності системоутворюючих елементів сільського економічного простору.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні засади забезпечення збалансованого розвитку України ґрунтуються на принципі просторовості, який передбачає територіальну складову. Остання враховує стратегічні і тактичні переваги конкретних просторових одиниць [3, с. 66]. Економічний простір включає просторові умови для розвитку всіх сфер людської діяльності. Економічний простір, за визначенням О. Є. Бавико, складається з власного фізичного простору об'єкта у нерозривному зв'язку з господарюючим суб'єктом і його економічного поля – ареалу, в межах якого проявляється вплив даного господарюючого суб'єкта на інші об'єкти і явища [1, с. 20].

В контексті концепції збалансованого розвитку економічний простір розглядається як середовище відтворення і розвитку природної, економічної та соціальної сфер. Регіональний економічний простір трансформується у систему взаємодій, що виникають у процесі економічної діяльності суб'єктів господарювання та окремих підсистем: економічної, соціальної, природної. За рахунок оптимізації цих взаємодій забезпечується синергетичний ефект. Оптимізація економічного простору дозволяє, з одного боку, знижувати витрати господарюючих суб'єктів за рахунок ефективних взаємодій; з іншого боку, оптимізувати розміщення і домагатись збалансованості соціально-економічного розвитку території в цілому. Сільський економічний простір є органічною частиною єдиного економічного простору.

Характеризуючи сільський розвиток як процес, який відбувається в межах сільських територій і охоплює усі складові сільської територіальної підсистеми суспільства, Павлов О. І. відзначає, що вимірювачами сільського розвитку не можуть бути виключно економічне зростання й економічний розвиток. Галузевий відбиток сільського розвитку ідентифікується через економічну сферу, що представлена різними видами (аграрні та

позааграрні) виробничо-господарської діяльності, територіальний – через рівні сільських територій. Соціальний аспект сільського розвитку проявляється через рівень розвитку поселенської мережі, соціальної інфраструктури, якість життя населення, екологічний – віддзеркалюється у стані навколишнього середовища [4, с. 81].

Окремі підсистеми сільського економічного простору є взаємозалежними та взаємодоповнюючими. Економічна підсистема – це середовище створення додаткової вартості та формування основних фінансових потоків за рахунок розвитку сільського підприємництва; соціальна – створює умови для забезпечення якості та рівня життя населення, облаштованості життєвого середовища; природна підсистема – це середовище функціонування і відтворення екосистем і окремих видів природних ресурсів. Включення природної підсистеми в сільський економічний простір зумовлюється високою залежністю сільського розвитку від природо-ресурсного потенціалу. Взаємозв'язок кожної з підсистем забезпечується інфраструктурою: екологічною, ринковою, соціальною. Під інфраструктурою розуміється сукупність певних об'єктів, що створюють сприятливе середовище для відтворення економічного простору та забезпечують його цілісність шляхом створення умов для взаємодії та безперерйного багаторівневого функціонування взаємозв'язків між окремими суб'єктами економічного простору (рис. 1).

Призначення екологічної інфраструктури полягає у пом'якшенні впливу на природну підсистему економічної діяльності, а також сприянні розвитку ефективного функціонування підприємництва екологічного спрямування: екологічна сертифікація послуг, екологічний маркетинг, екологічне страхування, впровадження ресурсозберігаючих технологій, розробка біотехнологій, екологічний лізинг, виробництво нової екологічнобезпечної продукції, екологічне інформаційно-консультаційне обслуговування тощо. Екологічна інфраструктура повинна відігравати роль буфера між економічною та природною підсистемами сільського розвитку, забезпечуючи умови для відтворення природних ресурсів.

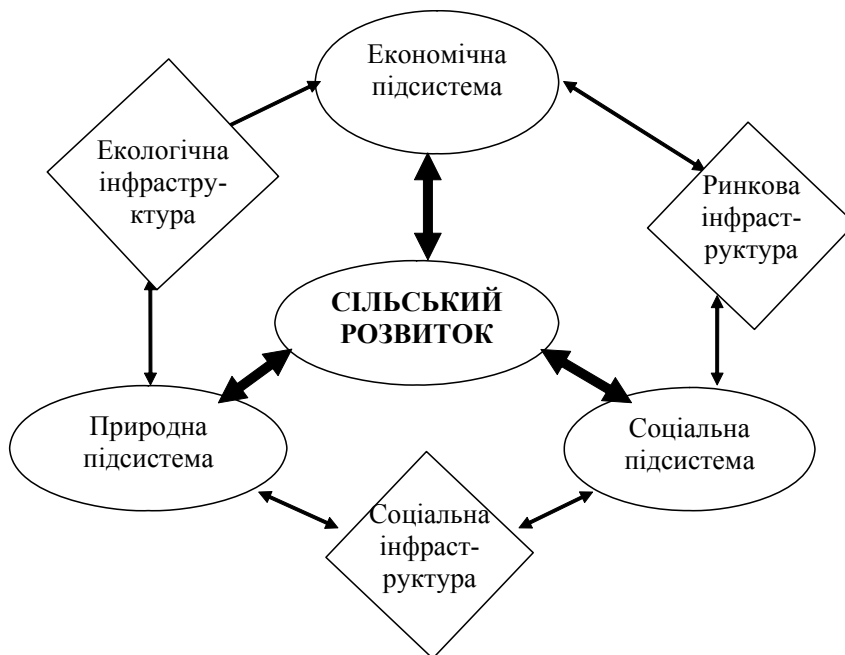

Рис. 1. Структура економічного простору сільських територій

Функціонування на сільській території об'єктів соціальної інфраструктури спрямоване на забезпечення умов життєдіяльності людей у виробничій та культурно-побутовій сферах, на фізичне і духовне вдосконалення, підвищення економічної ефективності виробництва в цілому. Соціальна інфраструктура села перебуває в нерозривному багатосторонньому зв'язку з матеріальним виробництвом, виробничою інфраструктурою.

Призначення ринкової інфраструктури – забезпечити на основі зв'язків і відповідних

відносин виконання функції товаропросування сільськогосподарської продукції з метою безперебійного та ефективного функціонування аграрного ринку. Фінансова складова ринкової інфраструктури забезпечує залучення інвестиційних та кредитних ресурсів у розвиток сільського економічного простору. Активізуючи економічну діяльність, ринкова інфраструктура сприяє зростанню фінансових потоків та подальшому їх перерозподілу в інші підсистеми.

Виготовлена продукція в аграрних підприємствах будь-якої форми власності проходить через комплекс елементів інфраструктури, спрямованих на доведення її до споживача, через систему різних складових, які забезпечують процес обміну. Узагальнюючи різні концептуальні підходи вчених, за функціональним призначенням елементи інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції можна поділити на три підсистеми (рис. 2).

Рис. 2. Елементи інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції

У процесі доведення продукції до споживача сільськогосподарські товаровиробники тісно або опосередковано взаємодіють з різними елементами інфраструктури, такими як товарні біржі, виставки та ярмарки, аукціони, агроторгові дома, оптові ринки, роздрібні торговельні підприємства, банки, кредитні установи та інші підприємства і організації. Усі елементи інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції не лише надають послуги виробникам, а й взаємодіють між собою на шляху руху продукції до споживача.

Діяльність елементів інфраструктури на ринку сільськогосподарської продукції в сукупності забезпечує виконання різнопланових організаційних, комерційних, господарських та інших дій, основними серед яких є:

- створення умов для ділових контактів та сприяння суб'єктам ринку у реалізації їх інтересів;
- забезпечення організаційного оформлення комерційно-господарських відносин між партнерами;
- забезпечення підвищення оперативності та ефективності роботи суб'єктів ринку;

- сприяння здійсненню маркетингового, інформаційного та рекламного обслуговування;
- інформування суб'єктів ринку про рух товарів, поведінку конкурентів, посередників та споживачів;
- здійснення посередницько-комерційної та господарської діяльності;
- забезпечення правового та економічного консультування суб'єктів ринку.

Матеріальне виробництво та інфраструктура – це два взаємодоповнюючі та взаємопов'язані об'єкти. Нерозвиненість ринкової та соціальної інфраструктури Т. В. Скиба класифікує як стримуючі детермінанти розвитку сільського економічного простору [5, с. 56]. Фінансові та матеріальні ресурси створюються в системі матеріального виробництва і в певному обсязі спрямовуються на розвиток інфраструктури. Направляючи кошти в інфраструктуру створюються умови як для функціонування сільського підприємництва, так і для розвитку та відтворення соціального і природного середовища.

Сільський економічний простір характеризується повільним розвитком сільської економіки, що зумовлено тривалим недофінансуванням соціальної сфери, низькою ефективністю агробізнесу, недостатнім рівнем диверсифікації сільського підприємництва. Тому фінансування розвитку інфраструктури повинно забезпечуватись за рахунок бюджетних коштів. П. Самуельсон зазначав, що держава повинна забезпечувати зростання витрат на інфраструктуру. Це зумовлено тим, що інфраструктура є критичним фактором, що обумовлює нормальне функціонування суспільства. Поки інфраструктура залишається суспільним благом і не може створюватися приватним сектором, її фінансування і забезпечення будуть одними із головних завдань держави [6, с. 112].

Фінансування потреб сільської місцевості у розвитку інфраструктури за залишковим методом зумовлює необхідність максимально повного використання внутрішніх ресурсів розвитку території та формування сприятливого інституційного середовища. Акумуляція в бюджетах сільських територіальних громад бюджетних ресурсів з метою використання їх для інвестування в інфраструктуру, захист ґрунтів, екологію, економічний та соціальний розвиток створить умови для ефективного сільського розвитку.

Висновки. Забезпечення цілісності розвитку сільського економічного простору є можливим лише за умови повноцінного функціонування усіх підсистем та взаємозв'язаних елементів. Розвиток інфраструктури як складової сільського економічного простору сприятиме соціально-економічному відродженню сільських територій, посилить підприємницькі ініціативи за рахунок повного використання внутрішнього потенціалу, поліпшить інвестиційний клімат та забезпечить формування конкурентного середовища на селі.

Список використаних джерел

1. Василенко В. Н. Архитектура регионального пространства : [монография] / В. Н. Василенко. – Донецк : Юго-Восток. ЛТД, 2006. – 311 с.
2. Бавико О. Є. Архітектоніка сучасного регіонального економічного простору / О. Є. Бавико // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 18–21.
3. Хвесик М. А. Сталий розвиток територій як основа стратегії розвитку аграрного сектору / М. А. Хвесик, Ю. М. Хвесик // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 66–76.
4. Павлов О. І. Сільський розвиток як результуюча функціонування сільських територій та аграрної сфери / О. І. Павлов // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 77–82.
5. Скиба Т. В. Детермінанти розвитку сільського підприємництва / Т. В. Скиба // Регіональна економіка. – 2012. – № 2. – С. 55–63.
6. Самуэльсон П. Э. Экономика / П. Э. Самуэльсон, В. Д. Нордхаус ; [пер. с англ.]. – [18-е изд.]. – М.; СПб.; К. : ООО «И. Д. Вильямс», 2007. – 1360 с.